

Woningproject Vlasmarkt Kortrijk (prov. West-Vl.)

Archeologienota Archeologisch Vooronderzoek
Programma van Maatregelen
Bureauonderzoek – 2019L112

Eke
2020

Colofon

Titel: Woningproject Vlasmarkt Kortrijk (prov. West-Vl.)
Archeologienota Archeologisch Vooronderzoek
Programma van maatregelen - 2019L112

Status: definitief

Datum: 29 april 2020

Auteur: A. Claus

Projectbegeleiding: N. Vanholme

Kaartvervaardiging: A. Claus

Projectcode: 2019L112

Raaproject: Kovla01

Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)

Bewaarplaats documentatie: RAAP België,
Begoniastraat 13
9810 Eke

Bevoegd gezag: agentschap Onroerend Erfgoed

RAAP België BV
Begoniastraat 13
9810 Eke
telefoon: 09/311 56 20 - 0498/44 16 99
E-mail: raap@raap.be

© RAAP België BV, 2020

RAAP België aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Gemotiveerd advies

Het doel van dit document is om vast te stellen of het uitgevoerde archeologische vooronderzoek enerzijds voldoende informatie heeft opgeleverd om de noodzaak van archeologisch vervolgonderzoek te toetsen en om indien noodzakelijk vast te kunnen stellen welke onderzoeksmethoden toegepast dienen te worden in het verdere onderzoek. De doelstellingen, vraagstellingen en uitvoeringswijzen van het volgend archeologisch onderzoek worden daarna beschreven. Hierbij zijn specifieke voorwaarden of bepalingen vermeld met betrekking tot de uitvoer van de geplande werken.

1.1 De volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek

Louter op basis van het geleverde vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (onder de vorm van een bureaustudie) was het niet mogelijk om een gefundeerde en definitieve uitspraak te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites in de ondergrond van het projectgebied. Gezien de sterke graad van bebouwing en de hoge potentie op bodemverstoringen, kan er niet met zekerheid worden bepaald dat op de hieronder gelegen bodemhorizonten archeologische sporen aangetroffen zullen worden, ongeacht het feit dat de verwachtingsgraad op archeologie voor het desbetreffende gebied zeer gunstig is.

Het plangebied situeert zich net binnen de 13de-eeuwse omwalde stadskern van Kortrijk. Het is zeer waarschijnlijk dat bewoning zijn sporen vanaf deze periode naliet op het terrein. Historisch kaartmateriaal wijst vanaf de 16de eeuw op dense bebouwing langsheen de vier afbakende straten. Het centrale terrein bleef lange tijd open van karakter. Wel bleken bijgebouwen en afbakeningsstructuren aanwezig. Daarnaast kunnen ook sporen en structuren die verband houden met het gebruik van dergelijke achtererven (o.a. afvalkuilen, mestkuilen, beerputten, waterputten...) verwacht worden. Op enkele locaties in de perifere zone van de stad werden voorheen resten van ambachtelijke activiteiten aangetroffen. Gezien de ligging van het plangebied kunnen dergelijke resten mogelijk ook aanwezig zijn. Wat betreft de prestedelijke situatie (volle middeleeuwen en daarvoor) kunnen tevens oude akkerlagen aangetroffen worden.

Landschappelijk gezien lag het plangebied in het verleden op een gunstige locatie. Het bevindt zich namelijk aan de westelijke rand van een beekvallei die afstroomde richting de Leie in het noorden. Wat betreft sites die dateren voorafgaand aan de middeleeuwen is er dus een gunstige verwachting, maar de ontwikkeling van de hedendaagse stad heeft over de eeuwen heen een sterk destructief effect gehad op het toenmalige landschap en oudere archeologische sites die daarbinnen lagen. Het aantreffen van dergelijke sites is dus sterk afhankelijk van de verstoringsgraad en historisch antropogene impact op het terrein. De aangetroffen Romeinse sporen en vondsten binnen de stadsgrenzen van Kortrijk wijzen immers wel nog op de (sporadische) aanwezigheid van oudere sporen in de binnenstad.

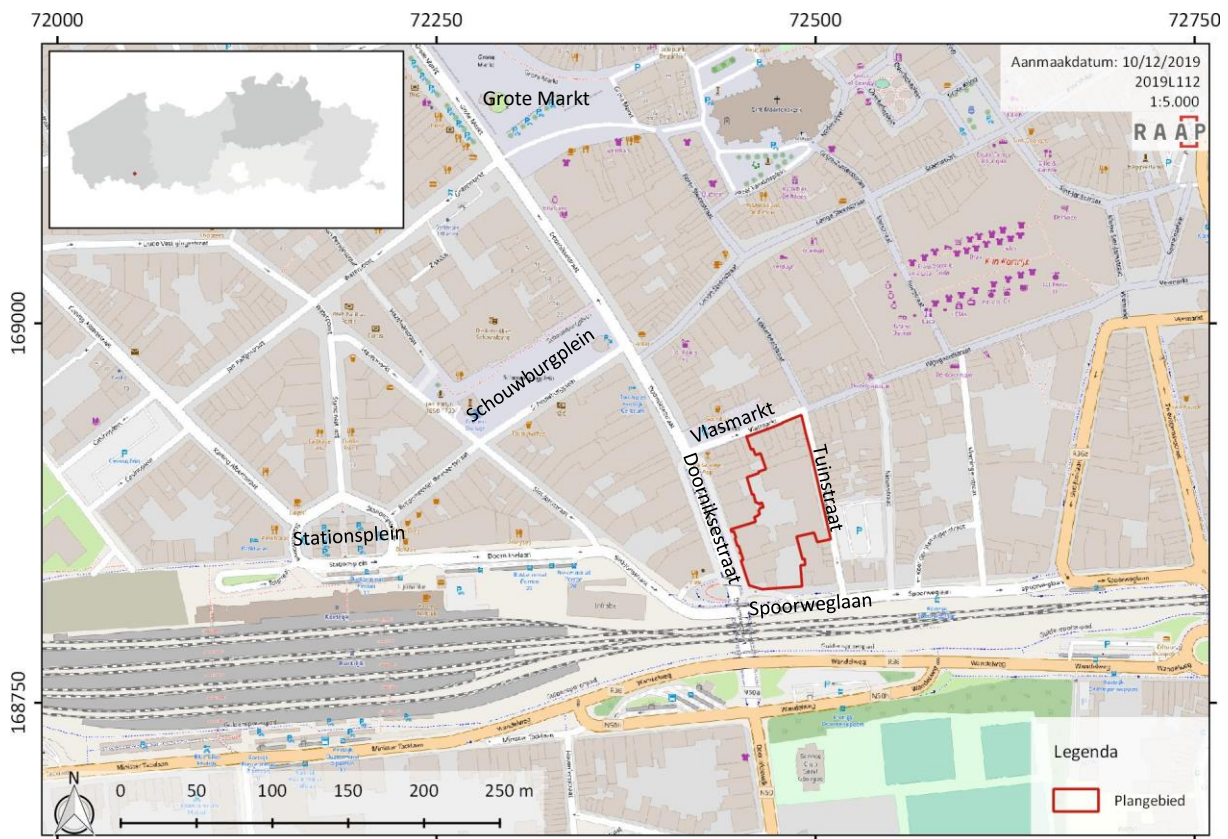
Om een betere inschatting te kunnen maken van de aan- of afwezigheid van archeologische relictten in de ondergrond van het terrein, dient **verder archeologisch vooronderzoek** te gebeuren. Dit onderzoek zal tevens uitsluitsel bieden over de mate van bodemverstoring en indien aanwezig, de invloed ervan op archeologische sporen of structuren. De aanbeveling betreft gravend

vooronderzoek, onder de vorm van **proefputten**. Het onderzoek dient volgens een **uitgesteld traject** te worden uitgevoerd. Op grote delen van het terrein is immers nog bebouwing aanwezig. Het is economisch onwenselijk maar ook praktisch niet mogelijk om het onderzoek met ingreep in de bodem in deze fase reeds uit te voeren. Deze archeologienota wordt dan ook toegevoegd aan de omgevingsvergunning voor de sloop van de nodige gebouwen. De timing voor het verder te volgen traject zal gedetailleerd worden besproken met de opdrachtgever. Het is wenselijk om het verder vooronderzoek zo snel mogelijk na de sloop van de bestaande bebouwing uit te voeren. Er dient immers rekening gehouden te worden met de noodzaak van het uitwerken van de gegevens van het onderzoek tot een nota en de aktenaam ervan, én de kans tot een opgraving alvorens de werken definitief van start kunnen gaan.

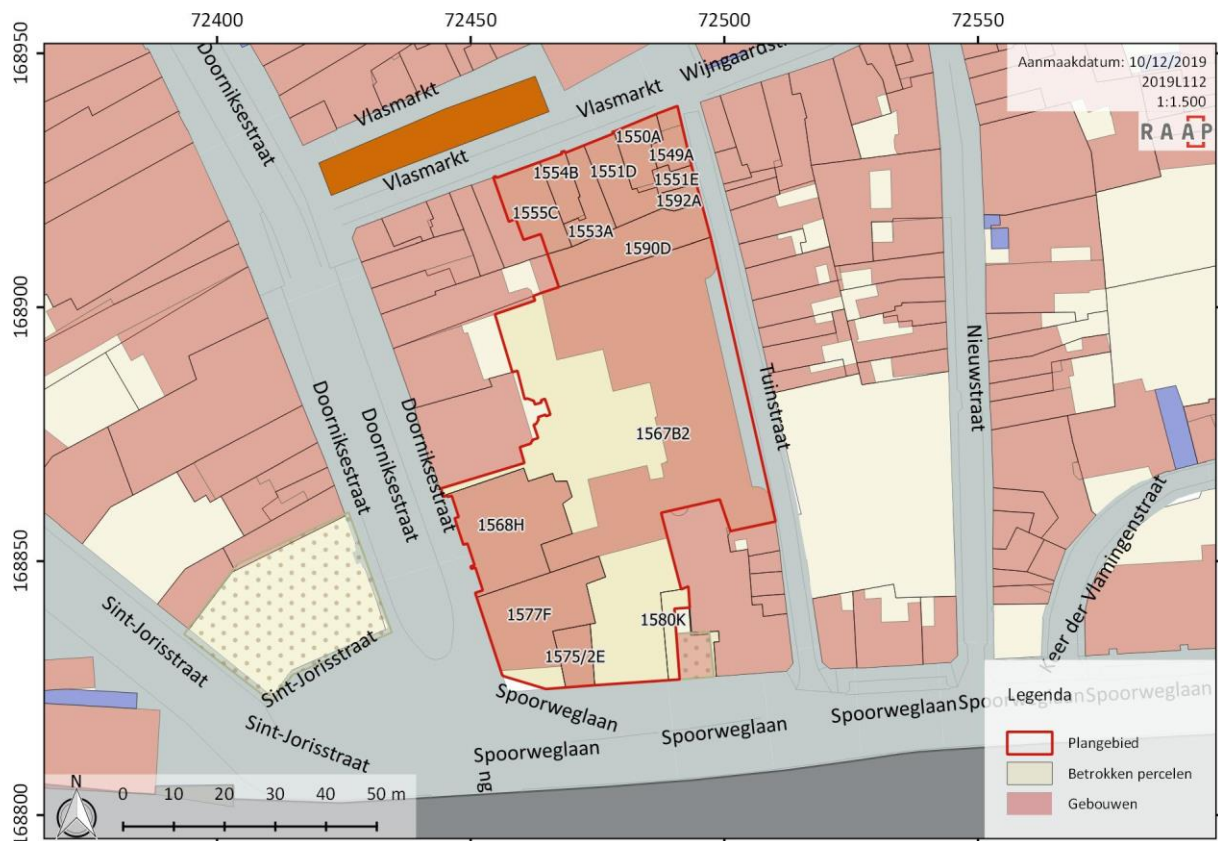
2 Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

- *Naam plangebied en/of toponiem:* Vlasmarkt
- *Adres:* Tuinstraat – Doorniksestraat - Vlasmarkt
- *Deelgemeente/Gemeente:* Kortrijk
- *Provincie:* West-Vlaanderen
- *Kadastrale gegevens:* Kortrijk, Afdeling 3, Sectie H, Percelen: 1568H, 1567B2, 1577F, 1575/2E, 1580K, 1590D, 1592A, 1551E, 1549A, 1550A, 1551D, 1553A, 1554B, 1555C.
- *Oppervlakte plangebied:* 4454.9 m²
- *Bounding box in lambertcoördinaten (X/Y):*
zuidwest: X: 72444.1 Y: 168824.80
noordoost: X: 72510.1 Y: 168939.63

Figuur 1: Topografische kaart met projectie van het plangebied (bron: OPENSTREETMAP, 2019).

Figuur 2: Projectie van het plangebied op het kadasterplan (bron: AGIV, 2019).

2.2 Onderzoeksdoelen en vraagstellingen

De doelstelling van het proefputtenonderzoek is:

- ° Na te gaan wat de aard van de te verwachten archeologische resten is
- ° Vaststellen hoeveel archeologische niveaus er aanwezig zijn en op welke diepte deze zich bevinden
- ° Nagaan wat de graad van verstoring is, en of hierdoor mogelijke sporen zijn vernield.
- ° Nagaan of er een archeologische opgraving moet worden uitgevoerd voorafgaand aan de werken
- ° Afbakenen van zones waar wel of geen archeologisch onderzoek dient te gebeuren.

Hierbij worden volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Wat is de stratigrafie binnen de zones van de geplande bodemingreep? Is het mogelijk om de algemene stratigrafie van de percelen te achterhalen?
- Wat is de invloed van de 20ste-eeuwse bouwingrepen op de bodem (en mogelijk oudere archeologische restanten)? Wat is de mate van verstoring?
- Kon er in één van de zones een onverstoord bodemprofiel vastgesteld worden? Zijn er paleobodems bewaard waar er kans is op treffen van steentijdvondsten?
- Zijn er archeologische niveaus bewaard? Zo ja, op welke diepte liggen deze? Zijn er meerdere archeologische niveaus te onderscheiden?
- Wat is de aard van de aangetroffen archeologische structuren en sporen en kunnen de aangetroffen niveaus/sporen/structuren worden gedateerd?
- Werd er vondstmateriaal aangetroffen en wat is de aard en datering hiervan?

- Werden er natuurwetenschappelijke stalen genomen? Welke resultaten en extra kennis kunnen deze aan het licht brengen?
- Hoe valt de opgedane informatie te rijmen met de reeds bestaande kennisstand van dit deel van de stad?
- Zijn er zones die voorafgaand aan de werken dienen te worden opgegraven of eventueel in situ kunnen worden bewaard?
- Zijn er zones die omwille van de grote mate van verstoring (of de afwezigheid aan archeologie) vrijgegeven kunnen worden?

2.3 Onderzoeksmethode

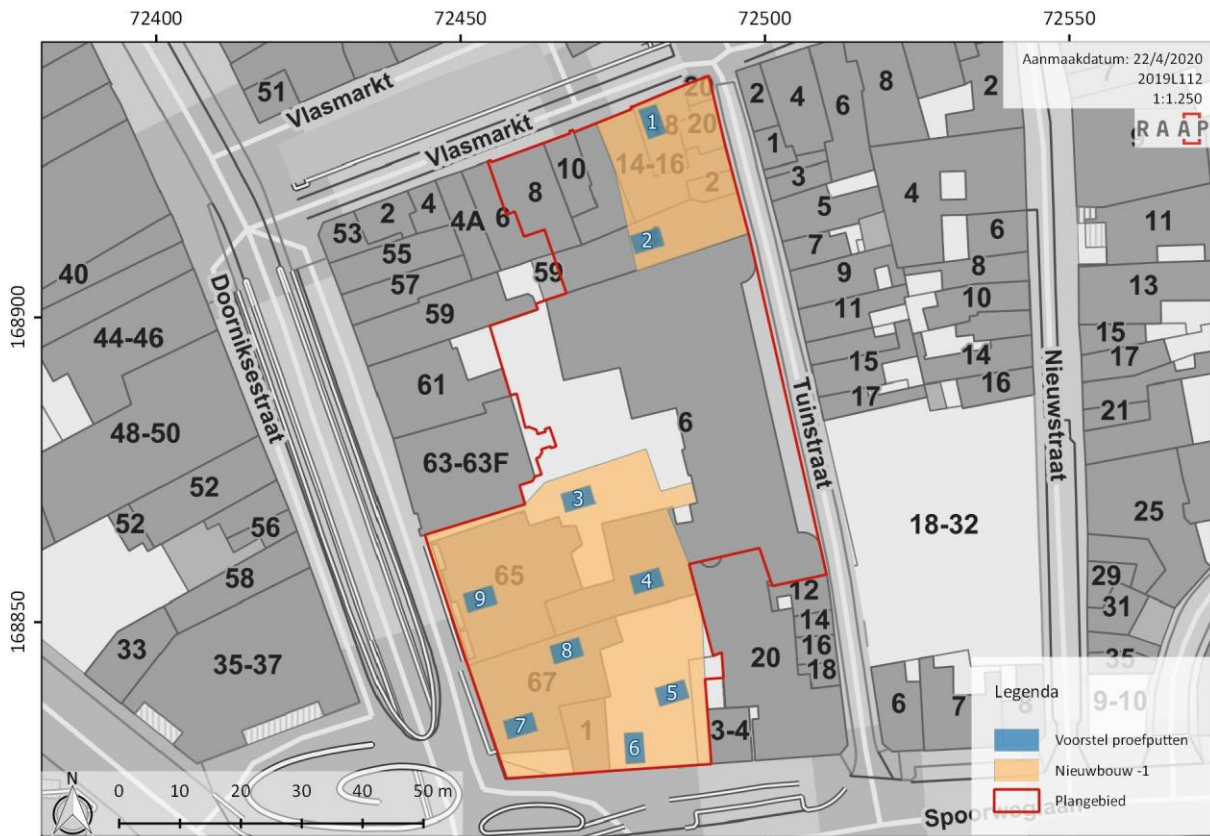
Er zijn verschillende onderzoeksmethodes die kunnen worden aangewend. De keuze van de (combinaties van) methoden is steeds gebaseerd op volgende vier criteria:

- *mogelijkheid*: is het mogelijk om de methode toe te passen binnen het plangebied?
- *nut*: kan een bruikbaar resultaat verwacht worden met de toepassing van de methode?
- *schadelijkheid*: kan toepassing van de methode het te verwachten bodemarchief overdreven beschadigen?
- *noodzaak*: rechtvaardigt de kost van de methode het te verwachten resultaat?

Voor een overzicht van de mogelijke methodes wordt verwezen naar de tabellen in bijlage. Hieronder wordt de methode die specifiek voor het plangebied van toepassing is, meer in detail toegelicht.

Een onderzoek via proefputten laat toe om de stratigrafie binnen het plangebied na te gaan en zicht te krijgen op eventueel aanwezige archeologische niveaus en antropogene verstoringen. Het betreft een projectgebied waar een complexe stratigrafie wordt verwacht, die sterk kan verschillen van zone tot zone (afhankelijk van de bouwhistoriek). Aan de hand van de resultaten van de proefputten zal een betere inschatting kunnen worden gemaakt van de aard van de sporen/structuren, de datering en de bewaringstoestand ervan, en of voorafgaand aan de realisatie van het project nog een vervolgonderzoek (opgraving) dient te gebeuren. Indien dat het geval is, dient er ook nagegaan te worden of er verstoorde zones afgebakend en vrijgegeven kunnen worden.

Het voorgeschreven vooronderzoek met ingreep in de bodem wordt in één fase uitgevoerd na de sloop van de nodige gebouwen en structuren. Het onderzoek focust zich op de zones waar de ondergrondse parkeergarages en kelders gepland worden. Op de overige zones wordt geen ingreep dieper dan de huidig aanwezige funderingsstructuren gepland met uitzondering van enkele structuren zoals een septische put. De locatie van deze plaatselijke ingrepen is echter voorlopig nog niet gekend. De ingrepen op deze zones dienen opnieuw geëvalueerd te worden op basis van de resultaten van het proefputtenonderzoek.

Figuur 3: Weergave zones waar de ondergrondse parkeergarages en kelders worden voorzien en een voorstel voor het proefputtenonderzoek (bron: AGIV, 2019).

2.4 Onderzoekstrategie

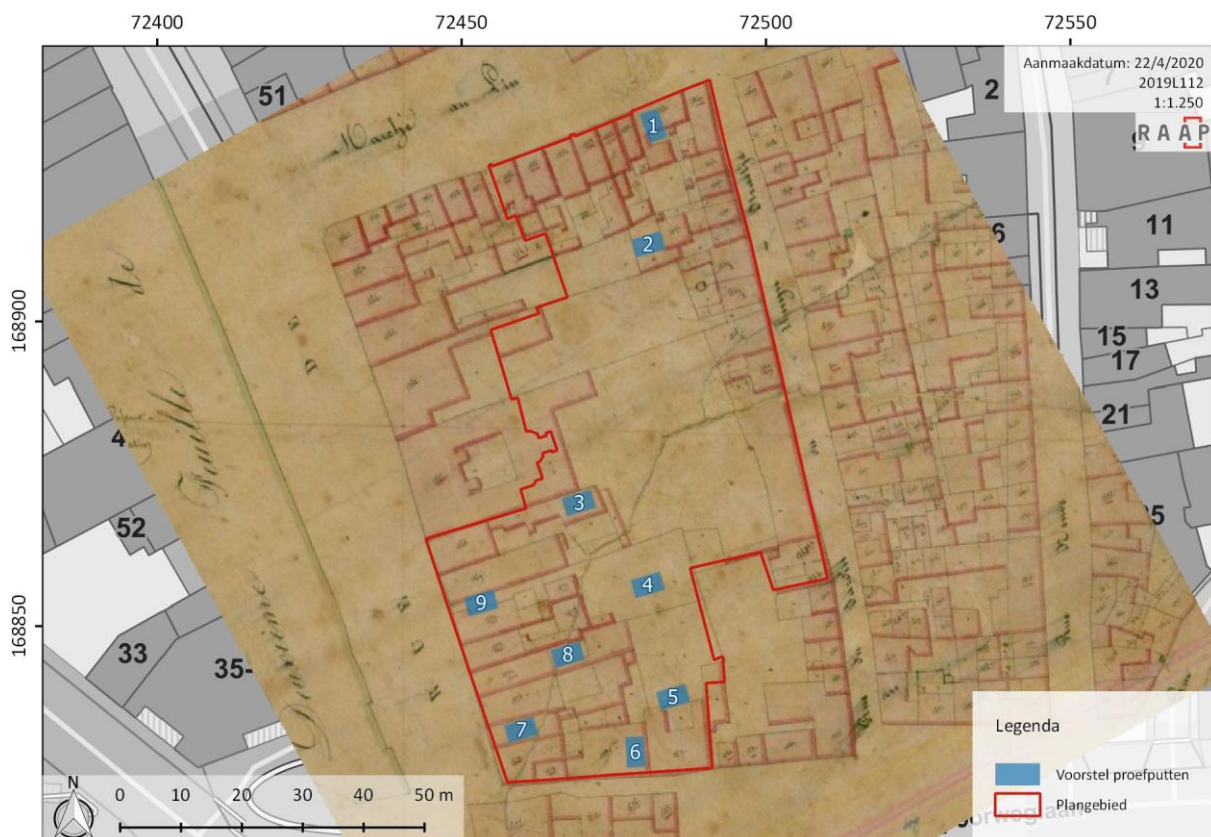
Op basis van negen proefputten van 3 bij 5 m wordt inzicht beoogd in de bodemopbouw en stratigrafie enerzijds en de aanwezigheid van archeologische resten anderzijds. De proefputten worden ruimtelijk gespreid en wel zo dat deze zowel ter hoogte van de historische bebouwing als op de zogenaamde historische achtererven bevinden. Op deze manier wordt enerzijds inzicht verkregen in de aard van deze historische bebouwing en de verstoringsgraad ervan op eventueel oudere archeologische resten. Anderzijds belichten de proefputten op de historische achtererven de inrichting van deze erven en kunnen hier ook eventueel oudere niveaus in kaart gebracht worden.

Een tweede factor bij de keuze voor de locatie van de proefputten is de aard van de huidige bebouwing. Zo worden de proefputten gespreid over de verschillende aanwezige panden, achterbouwen en open vlaktes zodat de verstoringsgraad van de verschillende ingrepen in kaart gebracht kunnen worden. Daarbij werd ook rekening gehouden met de aanwezigheid van andere ondergrondse structuren al dan niet verwijderd in een recent verleden. Een voorstel voor de spreiding van de proefputten wordt weergegeven op Figuur 3. Op de zones waar reeds een keldervolume of een andere ondergrondse structuur aanwezig is, wordt de diepte van deze structuren afgetoetst tegenover de vastgestelde archeologische niveaus op de andere zones van het terrein. Op deze manier kan nagegaan worden of er onder deze structuren nog archeologische resten aanwezig kunnen zijn.

De proefputten zijn tenslotte zodanig gespreid dat deze informatie kunnen verlenen over de verschillende locaties binnen de topografische ligging van het plangebied. De meest westelijke proefputten bevinden zich het hoogst op de uitlopende heuvelrug. De proefputten in het noordoosten liggen lager en dichterbij de inmiddels opgevulde beekvallei.

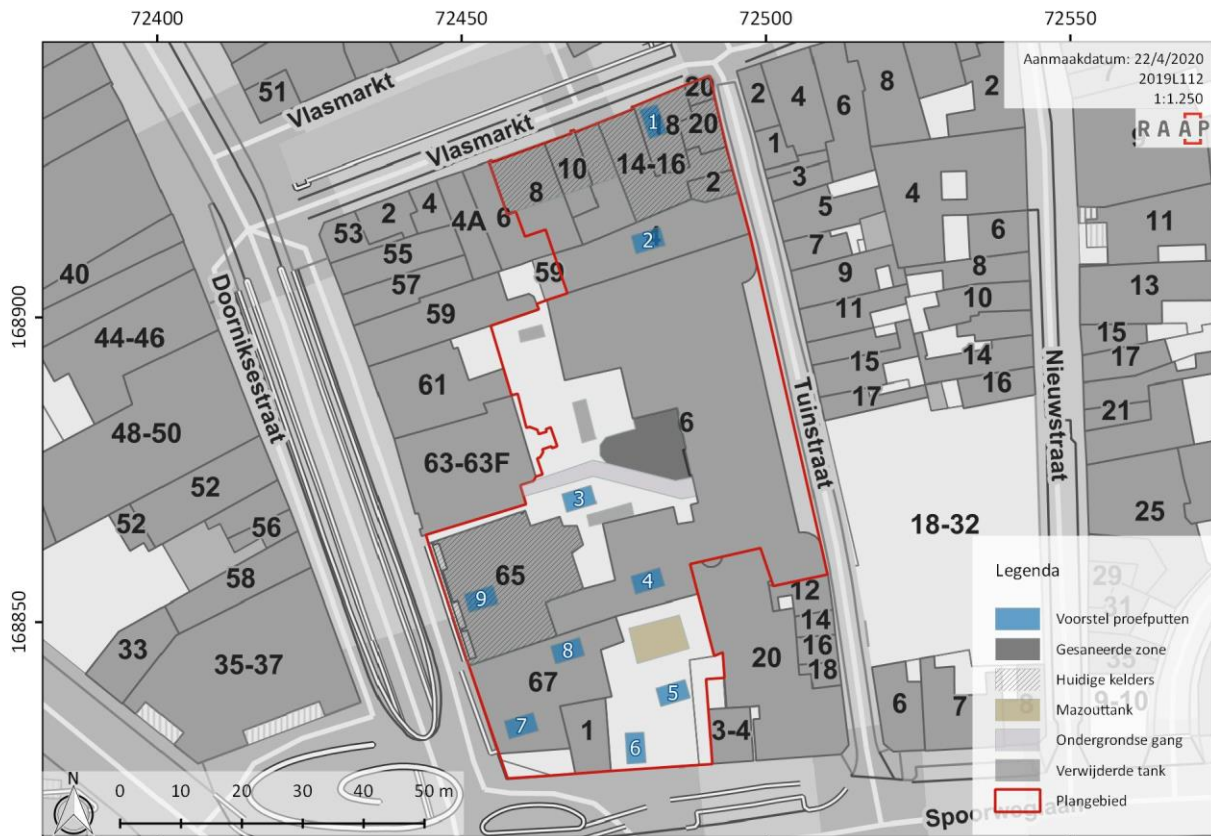
Met de voorgestelde proefputten wordt telkens ongeveer 6 % van het oppervlak van de voorziene parkeerkelders onderzocht. Een overzicht van de voorgestelde proefputten en de drie keuzefactoren is gegeven in onderstaande tabel:

Proefput	Historische ligging	Huidige toestand	Hoogteligging ¹
Put 1	Bebouwing Vlasmarkt	Bebouwd, vermoede kelder	18,6 m +TAW
Put 2	Achterbouw	Bebouwd, geen kelder	18,6 m +TAW
Put 3	Achterbouw	Verhard	19,2 m +TAW
Put 4	Achtererf	Bebouwd, geen kelder	19,2 m +TAW
Put 5	Achtererf	Verhard	19,1 m +TAW
Put 6	Bebouwing Spoorweglaan	Verhard	19,0 m +TAW
Put 7	Bebouwing Doorniksestraat	Bebouwd, geen kelder	19,3 m +TAW
Put 8	Achterbouw	Bebouwd, geen kelder	19,2 m +TAW
Put 9	Bebouwing Doorniksestraat	Bebouwd, kelder	19,3 m +TAW

Figuur 4: Voorstel locatie proefputten weergegeven op het primitief kadasterplan uit 1830-1834 (bron: s.n., 1830; AGIV, 2019).

¹ Schatting op basis van het DTM.

Figuur 5: Voorstel locatie proefputten en aanduiding verstoorde zones (bron: Opdrachtgever; AGIV, 2019).

2.5 Onderzoekstechnieken

Voor de aanleg van de proefputten dient de bestaande verharding uitgebroken te worden. Ook de sloop van de bestaande bebouwing dient voorafgaand aan het archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd tot op huidig loopvlak. **Hierbij blijven alle aanwezige funderingen onaangeroerd.**

De proefputten worden aangelegd met een kraan op rupsen en een gladde kraanbak. Dit gebeurt onder begeleiding van een archeoloog. Een eerste archeologisch vlak wordt aangelegd bij het aantreffen van oude muurresten en/of grondsporen. De proefputten worden aangelegd en geregistreerd volgens de richtlijnen van de Code van Goede Praktijk, versie 4.0.

Aangezien meerdere archeologische niveaus verwacht worden, die zich reeds direct onder het bestaande maaiveld kunnen aftekenen, dient er laagsgewijs aangelegd te worden. De verschillende archeologische vlakken worden apart geregistreerd. Ondergrondse muurresten worden zo min mogelijk doorbroken bij het verdiepen. Dit om de structuren in hun geheel beter te kunnen begrijpen tijdens vervolgonderzoek. Er wordt dus verkozen om de proefputten tussen het muurwerk door de te verdiepen. Hierbij kan het nodig zijn de voorgestelde proefputten uit te breiden of op te schuiven. Van het muurwerk worden zowel baksteenformaat als gebruikte mortel geregistreerd. Op deze manier kan de ouderdom en het archeologisch belang van de muurresten reeds ingeschat worden.

Ook in functie van het beter begrijpen van specifieke sporen en structuren kan het nodig geacht worden om de werkputten uit te breiden of op te schuiven. Sporen en structuren met een zeer hoog

potentieel op kennisvermeerdering (zoals beerputten edm.) worden enkel opgegraven indien blijkt dat de zone waarin deze zich bevinden uitgesloten wordt voor verder onderzoek. Indien deze wel weerhouden wordt voor vervolgonderzoek, dan worden deze voorlopig in hun geheel en in situ bewaard. Er wordt met andere woorden niet verdiept op deze locaties om onderliggende archeologische niveaus vrij te leggen.

In elke proefput wordt minstens één bodemprofiel geregistreerd. Indien mogelijk worden de proefputten tot op de natuurlijke bodem aangelegd. Indien dit praktisch niet haalbaar blijkt, dan wordt het bodemprofiel aangevuld door middel van een boring. Op deze manier wordt naast de stratigrafie ook de natuurlijke bodemopbouw nauwgezet geregistreerd en wordt nagegaan of er colluvium of andere bodemprocessen aanwezig zijn. Dit is belangrijk om te bepalen of er rekening gehouden moet worden met eventueel onderliggende archeologische niveaus. De relevante bodemprofielen worden opgeschoond en geregistreerd zoals voorgeschreven in de Code van Goede Praktijk (versie 4.0).

De vondsten uit de verschillende archeologische sporen en lagen zijn van belang voor de verdere waardering ervan. Deze worden dus zorgvuldig per spoor of laag ingezameld. Daarnaast wordt ook gebruik gemaakt van een metaaldetector. Hiermee wordt elk vlak en ook de aangetroffen spoorvullingen gecontroleerd op metaalvondsten.

Tenslotte wordt bij de aanleg en de registratie van de proefputten rekening gehouden met de veiligheid van alle werknemers. Indien nodig wordt de put met getrapte profielen aangelegd. Gezien de ligging nabij de Leie is er kans op een hoge grondwaterstand. Bij het vooronderzoek is het dus mogelijk dat de proefputten omwille van deze reden niet tot op de gewenste diepte kunnen gezet worden (i.f.v. stabiliteit). In dit geval wordt door de erkend archeoloog beslist welke aanvullende veiligheidsmaatregelen genomen kunnen worden (bv. door water te pompen) en/of welke proefputten gericht verdiept kunnen worden tot op de natuurlijke bodem om een representatief beeld te verkrijgen voor een groter deel van het terrein.

2.6 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er worden geen afwijken ten aanzien van de Code van Goede Praktijk voorzien.

3 Bijlage

3.1 Overzicht van archeologische onderzoeksmethodes zonder ingreep in de bodem

	Landschappelijk bodemonderzoek	Geofysisch onderzoek	Veldkartering
Gericht op	Bodemopbouw	Sporensites	Indicaties aanwezigheid sites met vondstmateriaal aan of dicht onder het oppervlak
Benodigde voorkennis	Relevantie bodemonderzoek	Potentieel op aanwezigheid sporensites, bodemopbouw (bodemtype, voor tech. specificaties methode)	Relevantie veldkartering
Omvang bodemingreep	Verwaarloosbaar	Geen	Geen
Schade potentieel archeologische resten	Uiterst klein	Geen	Geen
Terreinbetreding	Te voet, relatief kort/ Mechanische boormachine	Te voet (intensief) of met kleine voertuigen, relatief kort	Te voet, relatief kort
Gebruikt materiaal	Handboor/mechanische boor	Afhankelijk van methode	Geen
Verwacht resultaat	Beeld van bodemopbouw en van voorkomen van (oude, begraven) landschappelijke eenheden	Inzicht in aanwezigheid van archeologische sporen en ruimtelijke verspreiding hiervan	Lokaliseren van plaatsen waar archeologische sites aanwezig kunnen zijn aan of dicht onder het oppervlak

3.2 Overzicht van archeologische onderzoeksmethodes met ingreep in de bodem

	Archeologisch booronderzoek	Proefputten i.f.v. steentijdonderzoek	Proefsleuven onderzoek	Opgraving
Gericht op	Vondstconcentraties	Vondstconcentraties	Sporensites	Sporensites
Benodigde voorkennis	Bodemopbouw (diepte en aanwezigheid van potentieel archeologisch niveau)	Bodemopbouw (diepte en aanwezigheid van potentieel archeologisch niveau)	Bodemopbouw, verwachting steentijdsites ²	Alle voorgaande + locatie en type van op te graven site
Omvang bodemingreep	(Zeer) beperkt	Relatief groot	c. 12% van het te onderzoeken oppervlak, diepte afhankelijk van bodemopbouw	Afhankelijk van de bodemopbouw en de omvang van de te onderzoeken site
Schade potentieel archeologische resten	Klein	Middelmatig	Middelmatig	Zeer groot
Terreinbetreding	Te voet (intensief), middel lang	Met zwaar materieel, middellang	Met zwaar materieel, middellang	Met zwaar materieel, relatief lang
Gebruikt materiaal	Handboor	Graafmachine	Graafmachine	Graafmachine
Verwacht resultaat	Inzicht in type site, datering, bewaringsgraad en archeologische waarde	Vergroot inzicht in type site, datering, bewaringsgraad en archeologische waarde	Inzicht in type site, datering, bewaringsgraad en archeologische waarde	Maximaal inzicht in de opbouw en ontwikkeling van de site en de mensen die er leefden

² De verwachting ten aanzien van het voorkomen van steentijdsites is belangrijk om te voorkomen dat vondstconcentraties bij de graafwerkzaamheden verloren gaan.